

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävät taiteet - Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2025

Iris Korhonen

Ystävyys, yhteisöllisyys ja toimeliaan tytön ihanne

– Prinsessa Pikkiriikki - kaikkien tuhmuroijien
sankari -näytelmän tarkastelua

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävät taiteet - Teatteri-ilmaisun ohjaaja

2025 | 23 sivua

Iris Korhonen

Ystävyys, yhteisöllisyys ja toimeliaan tytön ihanne

- Prinsessa Pikkiriikki – Kaikkien tuhmuroijien sankari -näytelmän tarkastelua

Tässä opinnäytetyössä käsitellään pohjoismaiselle lastenkulttuurille ominaista toimeliaan tytön ihannetta sekä ystävyyden ja yhteisön vaikutusta toimeliaan tytön piirteiden kehittymiseen *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari* -näytelmässä (2021).

Työn tavoitteena on valottaa sitä kuinka suuri merkitys turvallisella yhteisöllä on toimeliaan tytön piirteiden kehittymisen kasvualustana. Lisäksi tavoitteena on painottaa, kuinka tärkeää tätä yhteisön ja ympäristön vaikutusta on kuvata lastenkulttuurissa.

Opinnäytetyön menetelminä on käytetty *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari* -näytelmän lähilukua sekä lukuisien tyttö- sekä kirjallisuudentutkimuksen artikkeleihin ja opinnäytteisiin tutustumista.

Opinnäytetyö tulee tulokseen, että *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari* -näytelmän oleellisin viesti suhteessa toimeliaan tytön ihanteeseen on se, ettei toimeliakaan tyttö pärjää tai voi kukoistaa yksin, eivätkä toimeliaan tytön ominaisuudet kehity tyhjiössä yhteisöstä tai yhteiskunnasta irrallaan.

Asiasanat:

lastenkulttuuri, lastenteatteri, tytöt, Prinsessa Pikkiriikki

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing arts – Drama instructor

2025 | 23

Iris Korhonen

Community, friendship and the ideal of active girls

- a study of the play *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari*

This thesis is about the ideal of the "active girls" common in Nordic children's culture. The thesis studies the significance of friendship and community in an active girl's development in the play *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari* (2021).

The thesis's goal is to illustrate the significance of a safe community in the development of the ideal characteristics of an "active girl". In addition to that it has an emphasis on how important it is to show in children's culture this impact the community and surroundings can have.

The methods of this thesis are analysis of the play and studying various sources of girlhood studies and literary studies.

The thesis's conclusion is that the most important message *Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari* -play has considering the ideal of the active girls is that even the most active and independent girls cannot manage or thrive alone. The characteristics of an active girl cannot develop distinct from her surroundings, community or the society.

Keywords:

children's culture, children's theatre, girls, *Prinsessa Pikkiriikki*

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Toimeliaan tytön ihanteesta	7
3 Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki	10
4 Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja ystävyys	12
5 Toimelias tyttö Pikkiriikki ja aikuiset	15
5.1 Toimelias tyttö Pikkiriikki ja perhe	16
5.2. Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja naapurit	17
5.3. Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja kaupunkiyhteisö eli torimyyjät	18
6 Lopuksi	20
Lähteet	22

1 Johdanto

Käsittelen kirjallisessa opinnäytetyössäni lastenkulttuurissa esiintyvää niin kutsuttua toimeliaan tytön ihannetta. Käsittelen lyhyesti sen juuria ja yhteyttä uusliberalistisen maailmankuvan yksilökeskeisyyteen. Tarkastelen Merja Pöyhösen dramatisoiman, Hannele Lampelan *Prinsessa Pikkiiriikki* -kirjoihin pohjaavan näytelmän *Prinsessa Pikkiiriikki - kaikkien tuhmuroijien sankari* avulla sitä, kuinka turvallinen yhteisö ja ystävyys mahdollistavat ja tukevat toimeliaan tytön ominaisuuksien kehittymistä.

Prinsessa Pikkiiriikki -teokset ovat saaneet Suomessa laajaa näkyvyyttä niin kirjoina, elokuvana kuin teatterisovituksinakin. Pidän teosta kiinnostavana esimerkkinä teatterillisesta kuvauksesta yhteisön ja ystävyuden merkityksestä rämöpäisen ja voimakastahtoisen tytön elämässä.

On oleellista pohtia, millaista tyttöjen ja heidän ihmissuhteidensa representaatiota haluaa nähdä ja teatterin tekijänä toteuttaa. Kuten Oulun Teatterin Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmassa 2023 - 2026 osuvasti sanotaan: ”näyttämöllä tehdään ehdotuksia siitä, minkälainen maailma on, tai voisi olla ja esitysten näkökulma on aina valinta”. Taidetta tehdessämme olemme siis aina vastuussa siitä, millaista maailmaa haluamme ehdottaa.

Olen teatteri-ilmaisun ohjaajana ja teatterin tekijänä suuntautunut lastenkulttuuriin ja haluan työssäni olla mukana ehdottamassa moninaisempia tyttöinä olemisen tapoja. Haluan haastaa vallalla olevaa uusliberalistista ihmiskäsitystä, jossa vastuu esimerkiksi hyvinvoinnista ja onnellisuudesta on enemmän yksilön omilla valinnoilla kuin yhteisöllä tai yhteiskunnalla. Siksi opinnäytetyöni painotus on ympäröivien ihmisten merkityksessä toimeliaan tytön elämässä.

Käyttämiäni lähteitä ovat Merja Pöyhösen dramatisoima näytelmä *Prinsessa Pikkiiriikki – Kaikkien tuhmuroijien sankari* (2021), Ojasen, Mularin ja Aaltosen toimittama tyttötutkimuksen suomalainen perusteos *Entäs tytöt* (2011), tyttöenergiailmiötä muisteluaineiston avulla tarkasteleva Aino Tormulaisen

Tyttöenergialla kasvaneet (2018) sekä joukko kulttuurin- ja mediatutkimuksen artikkeleita ja opinnäytteitä. Vaikka kirjoitan teatterin kontekstissa, nojaa suuri osa käyttämistäni lähteistä lastenkirjallisuuden tutkimukseen.

Kertomakirjallisuuteen keskittyvää materiaalia on luontevaa soveltaa koskemaan myös teatteria, sillä painotan näytelmää koskevassa analyysissäni nimenomaan näytelmätekstin tarkastelua. Lisäksi käsittelemäni teos on lastenkirjaan pohjautuva.

Toisessa luvussa avaan toimeliaan tytön käsitettä sekä sitä, miten sen ihanne on vaikuttanut erityisesti pohjoismaisessa lastenkulttuurissa. Kolmannessa luvussa pohdin, miten Prinsessa Pikkiriikki asettuu osaksi toimeliiden tyttöjen kaanonin. Neljännessä ja viidennessä luvussa analysoin, miten toimeliaan tytön suhde ystävyyteen ja yhteisöön ilmenee *Prinsessa Pikkiriikki - kaikkien tuhmuroijien sankari* -näytelmässä. Viimeisessä luvussa nivon tekemiäni havaintoja yhteen.

2 Toimeliaan tytön ihanteesta

Tyttöys määritelmänä pakenee rajattuja käsityksiä sukupuolesta tai iästä, joskushan myös aikuisia kutsutaan tytöiksi. Se, mitä tyttö käsitteenä tarkoittaa, liittyy aina yhteiskunnallisiin, historiallisiin ja kulttuurisiin ympäristöihin, joissa esiintyy. Näin ollen se on alati uudelleen määriteltävissä. Tyttöyttä tehdään, tuotetaan, esitetään ja puhutaan. (Laine, 2023.) Siksi kulttuurin tyttöyden kuvauksilla onkin erityinen merkitys tyttökasityksien muovaamisessa.

Kirjallisten tyttöjen kuvaaminen toimeliaina ja vahvoina luonnehtii lasten- ja nuortenkirjallisuutta lähes kauttaaltaan (Österlund, 2011, 236). Lähestulkoon jokaisen suomalaisen tuntemia esimerkkejä toimeliaista, normeja rikkovista fiktiivisistä rämöpäätytöistä ovat mm. Astrid Lindgrenin Peppi Pitkätossu ja Ronja Ryövärintytär, sekä Tove Janssonin Pikku Myy. Nämä hahmot ovat tuttuja myös teatterilavoilta. Erityisesti Astrid Lindgrenin teoksia on nähty lukuisina erilaisina näyttämösovituksina Suomessakin. Tuoreempi esimerkki kotimaisen lastenkirjallisuuden toimeliaasta työstä on esimerkiksi Saara Kekäläisen vuonna 2022 Finlandia-ehdokkuudenkin saaneen *Valpuri*-kirjasarjan päähenkilö ”polvenkorkuinen asennemuija” Valpuri.

Näitä fiktiivisiä tyttöjä yhdistäviä piirteitä ovat mm. itsenäisyys, rohkeus, päättäväisyys, hauskuus ja omalaatuisuus. Käytän tällaisista vahvoista fiktiivisistä tytöistä nimitystä *toimelias tyttö*. Päättäväisinä, älyllisesti terävinä ja olosuhteitaan aktiivisesti paremmaksi muokkaavina lapsina kuvattuja tyttöjä voi luonnehtia jopa utopistisiksi lapsiksi: he puolustavat omia sekä muiden oikeuksia ja toimivat niiden eteen reippaasti itsenäisesti (Österlund, 2011, 236). Pohjoismaissa juuri tällaista reipasta ”Peppi-tyttöä” pidetään ihanteellisena ruumiillistumana tasa-arvoisuudesta, josta maat kantavat ylpeyttä (Oinas, 2011, 309).

Jo 1940-luvulta lähtien tähän päivään asti on länsimaissa ollut vallalla uusliberalismiksi kutsuttu talouspoliittinen ideologia. Sen lisäksi, että uusliberalismissa korostetaan yksityisten tahojen ja vapaiden markkinoiden

vaikutusta politiikkaan julkisen sektorin sijaan, on se myös vaikuttanut vallitsevaan asenneilmapiiriin suhteessa yksilöihin. Se painottaa yksilöiden itsevastuullisuutta omaan menestymiseensä ja onnellisuuteensa yhteiskuntarakenteiden ja yhteisön merkityksen sijaan. (ks. esim. Ojajärvi & Steinby, 2008.)

Uusliberalistinen ihmiskäsitys on vaikuttanut voimakkaasti myös median ja populaarikulttuurin tyttö- ja naiskuvastoon. Vuosituhannen taitteessa suureksi kulttuuriskaupalliseksi ilmiöksi nousi tyttöjen toimintakykyä, voimakkuutta ja menestymistä korostava postfeministinen Tyttöenergia (engl. *Girl Power*) -ilmiö. Tämä käänsi ihailevan katseensa tyttöihin, jotka tietävät tarkalleen, mitä haluavat ja omaavat keinoja saavuttaa haluamansa. Ilmiö oli nuorille, jopa lapsille suunnattu ja painotti usein kuluttamista. (Tormulainen, 2019, 304.) 1990-luvulla kirjallisuudenkin tyttökuvauksissa keskityttiin erityisesti tyttöjen voimaan ja haavoittuvuuden vastakohtiin (Österlund, 2011, 236).

On ollut vaikutukseltaan toki emansipatorista, että olemme saaneet nähdä mediassa ja taiteessa tyttöjä, joilla on valtaa päättää omista asioistaan ja voimakas toimijan asema. Väitän kuitenkin, että uusliberalistisesta yksilöllisyyden eetoksesta ponnistanut, vahvasti tytöille suunnattuun kulutuskulttuuriin sidottu Tyttöenergia-ilmiö on jättänyt median ja taiteen tyttörepresentaatioon ja erityisesti toimeliaan tytön ihanteeseen kaikuja myös haitallisesta yksin pärjäämisen ihanteesta. Esimerkiksi ilmiön käsitys kulutusvoimasta pärjäämisen mittarina lisää sosiaalista eriarvoisuutta eri sosioekonomisessa asemassa olevien tyttöjen välillä (Laukkanen & Mulari, 2011, 178). Kun myös fiktiossa pidetään yllä narratiivia, jossa pärjääminen, onnellisuus ja menestyminen on kiinni yksilöstä itsestään, kysymykset luokasta, perhesuhteista ja yhteisön tuomasta tuesta sivuutetaan. Tällöin eri asemassa olevia tyttöjä vastuutetaan asioista, joihin he eivät tosiasiallisesti voi itse vaikuttaa.

Yhteiskunnan yksin pärjäämisen ihanne ei suoranaisesti koske Prinsessa Pikkiriikin ikätovereita eli alle kouluikäisiä lapsia. Heidän maailman- ja minäkuvan kehitykselleen on kuitenkin olennaista, minkälaista sisältöä he

näkevät ja minkälaisia asioita heille suunnatussa taiteessa ja mediassa kuvataan tärkeinä. Erityisesti visuaalinen kulttuuri, johon lasken mukaan teatterin sen kuvallisen luonteen vuoksi, on tärkeässä roolissa lasten kokemusmaailman muodostumisessa. Aivan kuten puhutun kielen kanssa, lapset luovat aiemmin näkemiensä kuvien pohjalta tehokkaasti uusia mielikuvia, miellelyhtymiä ja käsityksiä siitä, millainen maailma on. (Tuohimaa, 2022, 17-18.) Lastenkulttuurissa esiin tuodut ja siinä toistetut ihanteet vaikuttavat siihen, mitä lapset kasvavat pitämään ihailtavana.

3 Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki

Prinsessa Pikkiriikki -sarja on Hannele Lampelan kirjoittama ja Ninka Reittun kuvittama lastenkirjasarja, jonka ensimmäinen osa julkaistiin 2016. Kirjat kuvaavat Prinsessa Pikkiriikki -nimisen tytön ja hänen perheensä arkea ja siihen kuuluvia sattumuksia. Näyttämösovituksia sarjan kirjoista on tehty lukuisissa ammatti- ja harrastajateattereissa ympäri Suomea. Vuonna 2024 julkaistiin myös kirjoihin pohjautuva Lauri Maijalan ohjaama elokuva.

Prinsessa Pikkiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari -näytelmä on tehty vuonna 2016 ilmestyneen ensimmäisen Prinsessa Pikkiriikki -kirjan pohjalta. Timo Väntsin näyttämölle ohjaama nukketeatteriteos sai ensi-iltansa TEHDAS teatterissa 2021 ja on sittemmin kiertänyt useilla lavoilla ympäri Suomea (TEHDAS teatteri, 2024).

Lastenkirjallisuuden tunnetuista toimeliaista tytöistä tunnistettavat ominaisuudet kuten itsenäisyys, rohkeus, päättäväisyys, hauskuus ja omalaatuisuus luonnehtivat myös Pikkiriikkiä.

JENSSENIN TÄTI

...Nyt te taidatte epäillä, ettei Prinsessa Pikkiriikki ole ihan mikä tahansa prinsessa, tai, ettei hän ole prinsessa laisinkaan.

KERTOJA 1

Tämä on totuus, mutta sitä ei kannata mennä Pikkiriikille sanomaan. Hän on nimittäin sitä mieltä, että hän on prinsessa, jos siltä tuntuu.

PIKKIRIIKKI

Elämässähän voi olla vaikka delfiini, jos sattuu huvittamaan.

(Pöyhönen, 2021,2).

Luettelemani piirteet kiteytyvät tähän teoksen kertojahahmon tekemään esittelyyn Pikkiriikistä. Saamme tietää, että Prinsessa-etuliite Pikkiriikin nimessä on hänen itsensä itselleen valitsema nimitys. Itse valittu Prinsessa-titteli korostaa Pikkiriikin päättäväisyyttä ja itsenäisyyttä. Hän määrittelee rohkeasti itse itsensä riippumatta siitä, millainen pienen tytön tai prinsessan tulisi yleisten käsitysten mukaan olla. Odottamaton toteamus siitä, että halutessaan voi olla vaikkapa delfiini kuvaa Pikkiriikin omalaatuista ajattelua ja huumoria. Lisäksi hänellä on horjumaton usko siihen, että voi olla halutessaan mitä tahansa.

Tämä vankkumaton usko omiin mahdollisuuksiin muistuttaa tyttöenergiailmion ajan ihannetyttöjen määrätietoisuutta (Tormulainen, 2019, 304).

Uhmakkaalla käytöksellään Pikkiriikki rikkoo konventionaalista prinsessakäsitystä. Toimeliaan tyttöyden lisäksi hänen voi tulkita edustavan tietyllä tavalla myös modernia prinsessana olemisen tapaa.

Pikkiriikki tuntee ylpeyttä omasta ”tuhmuroinnistaan”, joka teoksen maailmassa tarkoittaa melko viatonta, mutta lapsen näkökulmasta uhmakasta aikuisten asettamien sääntöjen rikkomista. Näytelmässä esitettyjä esimerkkejä tuhmuroinnista ovat mm. nurmikolla pomppiminen tai omenavarkaissa käyminen.

Tuhmuroinnin varsinaisen sisällön sijaan on huomionarvoisampaa Pikkiriikin oma nautinnollinen kokemus kapinasta ja mahdollisuudestaan toimia vastoin muiden odotuksia. Tällä näennäisen harmittomalla rajojen kokeilulla ja sääntöjen rikkomisella Pikkiriikki asettuu osaksi lastenkulttuurin toimeliiden tyttöjen kaanonin. Edeltäjiensä tavoin hän muokkaa olosuhteitaan ja tyttöydelle asetettua muottia aktiivisesti.

4 Toimelias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja ystävyys

PIKKIRIIKKI

Tylsää! On huutavan tylsää, että yksikään tämän naapuruston asukkaista ei ole mukava tyttö. Sellainen, jonka kanssa voi puhua kaikesta tärkeästä, ja jutella salaisuuksia.

(Pöyhönen, 2021, 10)

Useat pärjääviä ja toimeliaita ”tyttöenergiatyttöjä” käsittelevät kirjoitukset tarkastelevat nimenomaan postfeminististä yksilökeskeisyyttä. Aikalaiset kuitenkin tunnistavat tyttöjen välisen ystävyuden yhdeksi kaikkein merkittävimmistä tyttöenergiailmiön elementeistä. Tunnistettavia piirteitä näissä tyttöjen välisissä ystävyyksissä ovat mm. naislojaalius, toisen tukeminen ja toisten tyttöjen puolustaminen (Tormulainen, 2018, 101 ja 110-111).

Näytelmässä saamme todistaa Prinsessa Pikkiriikin kokevan juuri näitä tyttöjen toimeliaisuutta ja itsetuntoa vahvistavia ystävyuden piirteitä, kun hän tutustuu toiseen toimeliaaseen tyttöön – Prinsessa Pöjöläiseen.

Perinteisen kiltin tyttökuvaan vastustaminen ja rajojen ylittäminen, johon toiset tytöt kannustavat liittyy tiiviisti muistoihin tyttöporukoista ja tyttöjen välisistä ystävyyksistä (Tormulainen, 2018, 172). Näytelmässä Pöjöläinen haastaa torilla pelottomasti ja epäröimättä aikuisen makkaransyöntimestarina tunnetun Pfiffelssonin makkaransyöntikisaan ja kaikkien aikuisten hämmästykseksi voittaa. Kun Pikkiriikki näkee kaltaisensa tytön uhmaamassa aikuisia ja olevansa siinä voittamaton, vahvistuu hänen entuudestaan vahva itsetuntonsa ja pystyvyyden kokemuksensa. Näin kaksi toimeliasta tyttöä vahvistavat toistensa toimeliaita piirteitä entisestään.

PIKKIRIIKKI

Minä olen hirvittävän iloinen sinun voitostasi.

PÖJÖLÄINEN

Minäkin olen!

PIKKIRIIKKI

Sinä näytit kaikille aikuisille ja jopa Räkä-Eetulle taivaanmerkit.

PÖJÖLÄINEN

En tosin tiedä kuka on Räkä-Eetu, mutta hän kuulostaa kamalan tylsältä ja räkäiseltä pikku räkänokalta. Hieno paita.

(Pöyhönen, 2021, 15-16)

Tyttöjen välinen lojaalius ilmenee heti, kun Pöjöläinen on kyselemättä valmis inhoamaan yhdessä Pikkiriikin kanssa naapuruston poikaa Räkä-Eetua.

Tyttöenergiailmiön ystävyysiin liittyi vahvaa ylpeyden tunnetta siitä, että tytöillä on jotakin omaa, johon muut ikäryhmät tai sukupuolet eivät pääse mukaan. Koko ilmiönkin voi oikeastaan määritellä ”tyttöjen omien juttujen” kautta. (Tormulainen, 2018, 169.)

Oma huone ja tila määrittyy tyttöenergiailmiössä oman persoonan ja vapautuneisuuden näyttämöksi. Mahdollisuus määritellä oman tilansa rajoja, koristella sitä haluamallaan tavalla ja olla rauhassa yksin tai ystävien kesken ”omien juttujen” parissa on vahvistanut tyttöjen kokemusta autonomiasta ja kontrollista. (Tormulainen, 2011, 151-153.) Näytelmässä tytöt käsittelevät Pikkiriikin vaikeita tunteita yhteisellä kotileikillä rajaamalla itselleen tilan, johon muilla ei ole pääsyä ja määrittelemällä sen sisustuksen ja säännöt itse:

PÖJÖLÄINEN

Meidän pitää rakentaa itsellemme oma koti.

Meidän kodissa pitää olla ainakin liukumäki

PIKKIRIIKKI

Jääkaappi, jossa on aina sitä mitä haluaa syödä,

PÖJÖLÄINEN

uima-allas on erityisen tarpeellinen,

PIKKIRIIKKI

ei mitään tyhmiä siivouskomoeroja.

(Pöyhönen, 2021, 20)

Helsinkiläistyttöjen ystävyyskäsitteitä ja niihin liittyviä ihanteita tutkinut Sinikka Aapola toteaa tyttöjen ystävyyskäsitteiden vastaavan postmoderneihin vaatimuksiin: "Tytöt harjaantuvat ystävyyskäsitteissään autonomisiksi toimijoiksi, jotka muokkaavat sosiaalista ympäristöään aktiivisesti ja luovasti." (Aapola, 1992,101.)

Näytelmän tytöt tarttuvat toimeen muokataksaan olosuhteistaan itselleen otollisemmat ryhtymällä kuvittelemaan ja rakentamaan itselleen unelmiensa linnaa läheiseen leikkipuistoon. Kun Pikkiriikki hätäntyy kuullessaan saavansa pikkuveljen, ilmestyy hänen apuun kutsumansa Pöjöläinen tukemaan Pikkiriikkiä kuin taikaiskusta. Ystävän ilmestyminen paikalle Pikkiriikin käskystä korostaa Pikkiriikin kykyä vaikuttaa olosuhteisiinsa ja ihmisiin ympärillään.

5 Toimielias tyttö Pikkiriikki ja aikuiset

Prinsessa Pikkiriikki - kaikkien tuhmuroijien sankari esittelee meille aikuisia, jotka ympäröivät Pikkiriikkiä muodostaen hänen naapurustonsa yhteisön. Näitä hahmoja ovat Pikkiriikin vanhemmat, naapuri Rouva Jenssenintäti sekä läheisten torikojujen myyjät.

Normit, joihin tyttöjen odotetaan mukautuvan ovat aikuisten konstruktoimia. Länsimaisessa diskurssissa lapsi on usein aikuiselle alisteinen, tällöin aikuisten valta lapsuuden säätelyyn vaikuttaa luonnollisesti myös lapsen sukupuolen toteuttamiseen. (Österlund, 2011, 225.)

Tyttöenergiailmiön aikalaiset muistavat, ettei tyttöjen aktiivisuutta aikuisten toimesta paheksuttu, mutta esimerkiksi tytöille epätyypillistä käytöstä, sukupuolinormien rikkomista tai liiallista äänekkyyttä aikuiset saattoivat kommentoida kriittisesti (Tormulainen, 2018, 189).

Prinsessa Pikkiriikki -teoksien voi katsoa asettuvan tyttökuvauksellaan osaksi lastenkirjallisuuden tottelemattomien ja kapinoivien lasten kuvauksen traditiota, jossa maailman valtasuhteet ovat ylösalaisin. Tämä valtasuhteiden heilautus haastaa normeja ja hierarkioita ja tekee niitä näkyviksi. Lastenkirjallisuudessa tarkastelun alla olevat valtasuhteet ovat luonnollisesti usein lasten ja aikuisten välisiä. (Österlund, 2011, 226-227.)

Pikkiriikin suhtautumisessa aikuisten asettamiin sääntöihin ja aikuisuuteen on tunnistettavissa yhteyksiä muun muassa tunnettuun kirjalliseen toimeliaaseen tyttöön Peppi Pitkätossuun. Näiden toimeliiden tyttöjen maailmassa aikuisuus näyttäytyy vääjämättömänä hauskuuden loppuna. Tytöt tekevät omat päätöksensä siitä, mitkä aikuisten asettamista säännöistä ovat merkittäviä ja tottelemisen arvoisia ja mitkä yhtä tyhjän kanssa. (Tuomaala, 2021, 22.)

PIKKIRIIKKI

On suorastaan huutava vääräys, että lasten huoneissa pitäisi olla aikuisen järjestys! Paljon hausempaa olisi jos isät ja äidit vaan

antaisivat tavaroiden olla siellä mihin ne sattuvat leikin jälkeen päätymään, eivätkä siellä, missä niiden paikat ovat. Ihan typerää että kaiken pitäisi olla piilossa, ei minulla ole aikaa kaivella leluja tuntitolkulla kaapin perältä. Minun prinsessahallitsijamääräyksestäni täällä saa olla valloittava sotku!

(Pöyhönen, 2021, 4)

5.1 Toimielias tyttö Pikkiriikki ja perhe

Perheen merkitys näytelmässä on keskeinen. Pikkiriikillä on keskiluokkanormin mukainen niin kutsuttu ydinperhe: hän elää omakotitalossa biologisen isänsä, äitinsä ja perheen lemmikkikoiran kanssa. Näytelmän lopussa Pikkiriikin äiti alkaa odottaa Pikkiriikille myös pikkuväijettä. Äidin nimi on "Äiti" ja isän nimi "Isä". Näemme heidät siis Pikkiriikin näkökulmasta ja he edustavat näytelmässä vain perheroolejaan. Heidän sisäiseen maailmaansa ei sen kummemmin pureuduta.

Vanhemmat asettavat sääntöjä ja kehotuksia, joita vastaan Pikkiriikin on mahdollista kapinoida ja joista Pikkiriikki voi muodostaa oman mielipiteensä. Ilman minkäänlaista vastavoimaa tai rajoituksia, ei tämä omatahtoisuuden tutkiminen tai "tuhmurointi" olisi mahdollista. Näytelmän perhekuvauksessa kiinnostavaa suhteessa toimeliaan tytön ihanteeseen on myös se, kuinka nopeasti Pikkiriikin vanhemmat suhtautuvat myös hetkiin, joissa Pikkiriikki on rikkonut heidän asettamiaan sääntöjä.

Esimerkiksi kehoitus huoneen siivoamisesta saa Pikkiriikin lopullisesti kyllästymään "aikuisten tyhmiin sääntöihin". Suivaantuneena hän lähettää kaikki aikuiset "Himpskattiin". Aikuisten poissa ollessa vapaudestaan riemastunut Pikkiriikki tekee kaikkea kiellettyä ja kivaa suurella innolla. Sitten liika karkin ja kurapuuron syöminen alkaa sattumaan mahaan, sateessa ilman sadevaatteita ilakointi viluttaa ja Pikkiriikki tahtookin aikuiset takaisin. Vanhemmat palaavat kotiin heti pyynnöstä, eivätkä rankaise Pikkiriikkiä rajojen kokeilemisestä. Sääntöjen rikkomisenkin jälkeen Pikkiriikki voi pyytää vanhemmiltaan hellyyttä ja sitä hän myös saa:

PIKKIRIIKKI

Isä! Nyt sinä saat hipsuttaa.

ISÄ

Hips hips hips. Ensi kerralla siivoat ihan itse

(Pöyhönen, 2021, 9)

Pikkiriikillä on tilaa itse oivaltaa, miksi jotkin säännöt ovat tarpeellisia ja miksi niiden rikkomisesta voi tulla huono mieli.

Fyysisen hellyyden lisäksi Pikkiriikki saa vanhemmiltaan sanallista vahvistusta ja rakkaudenosoituksia.

Pikkiriikki voi kokeilla rajojaan ja opetella omaehtoisuutta ilman pelkoa hylätyksi tulemisesta tai rangaistuksesta, jolloin toimeliaan tytön piirteillä on vakaa kasvualusta.

5.2. Toimielias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja naapurit

Pikkiriikki voi vapaasti liikkua naapurin Rouva Jenssenintädin tontille ja poimia omenoita hänen puustaan. Rouva Jenssenintäti toimii yhtenä näytelmän kertojanaan, josta ilmenee, että hän tuntee naapurinsa tarpeeksi läheisesti voidakseen kertoa havaintoja heidän elämästään. Hänen suhtautumisensa Pikkiriikkiin on lempeä ja lämpimän huvittunut.

JENSSENIN TÄTI

Hei kiltti pieni Pikkiriikki!

PIKKIRIIKKI

En minä ole kiltti, minä olen prinsessa ja minä olen keksimässä tuhmuuksia.

(Pöyhönen, 2021,5)

Rouva Jenssenintäti tervehtii näytelmän alussa Pikkiriikkiä kutsumalla tätä kiltiksi, mitä Pikkiriikki äänekkäästi vastustaa. Samalla Rouva Jenssenintäti tulee paljastaneeksi oman käsityksensä ihanteellisesta työstä.

Pikkiriikin kasvatusta ei ole vain hänen vanhempiensa vastuulla, vaan myös naapurintäti puuttuu siihen, kuinka Pikkiriikin tulisi käyttäytyä:

PIKKIRIIKKI

Minä voisin käydä vaikka omenavarkaissa sinun pihallasi.

JENSSENIN TÄTI

Vai niin, mutta eihän se ole mikään varkaus jos sinä kerrot siitä etukäteen. Ja sitäpaitsi sinä saat omenia jos vain pyydät kiltisti.

(Pöyhönen, 2021, 5)

5.3. Toimielias tyttö Prinsessa Pikkiriikki ja kaupunkiyhteisö eli torimyyjät

Tyttöjen ulkonäkö ja pukeutuminen ovat kautta historian olleet erityisen tarkastelun ja kontrollin kohteena (Oinas, 2011, 305). Onkin osuvaa, että näytelmän ainoassa välittömän naapuruston ulkopuolelle levittäytyvässä kohtauksessa kiinnitetään erityistä huomiota Pikkiriikin pukeutumiseen. Torilla myytäviään kaupittelevat nimeämättömät aikuiset voi tulkita edustavan näytelmässä perheen ja välittömän naapuruston ulkopuolista yhteisöä ja yhteiskuntaa.

Tyttöenergiaa muistella ja toimeliasta tyttöyttä tarkastellessa esiin nousee tyttöjen tarve ja mahdollisuus toteuttaa riehuvaa ja jopa rajua tyttöyttä. Eräs perinteisen kiltin tyttökuvan vastustamisen ja tällaisen ”riehuvan tyttöyden” ilmenemismuodoista on julkisilla paikoilla pahennuksen herättäminen esimerkiksi pukeutumisella tai odottamattomalla käytöksellä. (Tormulainen, 2011, 172-173.)

Näytelmässä Pikkiriikki lähtee torille pelkissä pikkuhousuissa ottaessaan kirjaimellisesti äitinsä kiellon siitä, ettei likaisessa mekossa saa näyttäytyä. Hän siis tottelee ulkomuotoonsa liittyvää käskyä omalla kapinallisella otteellaan.

Pikkiriikin ulkomuoto herättää torimyyjissä huvittuneisuutta ja ymmärrettävää kummeksuntaa. Torin aikuiset eivät kohtaa Pikkiriikkiä tämän toivomalla tavalla. Kiireiset myyjät sivuuttavat Pikkiriikin kysymykset ja keskittyvät lähinnä omaan työhönsä: myymiseen.

PIKKIRIIKKI

Oletteko te nähnyt mukavia tyttöjä?

MAKKARAMIES

En, Nakkeja! Makkaraa! Makkaraa! Makkaraa! Makkaraa!

(Pöyhönen, 2021, 11)

Nämä tuntemattomatkin aikuiset ovat huolehtivaisia ja luotettavia: T-paitakojun myyjä antaa kojestaan Pikkiriikille paidan ja kehottaa lähtemään kotiin äidin luo. Paidoista Pikkiriikki valitsee sen, jossa on ”vihaisen näköistä” kirjoitusta eikä tokikaan tottele kehotusta kotiin lähdöstä. Näemme kuitenkin hänen saavan yhteisössään jatkuvaa vahvistusta siitä, että aikuisiin voi luottaa. He ovat tämän puolella silloinkin, kun hän käyttäytyy odottamattomilla tavoilla tai aiheuttaa hämmennystä.

Vaikka tuntemattomien aikuisten suhtautumisesta Pikkiriikkiin on löydettävissä sivuuttamista ja huvittuneisuutta, voimme todeta, että Pikkiriikin turvallinen ympäristö toteuttaa räiskyvää toimeliasta tyttöyttään ulottuu myös kodin ja välittömän naapuruston ulkopuolelle.

6 Lopuksi

Prinsessa Pikkiriikki -kaikkien tuhmuroijien sankari -näytelmässä oleellisinta suhteessa toimeliaan tytön ihanteeseen on kuvaus siitä, kuinka kannustaminen, emotionaalinen turvallisuus, yhteisön tuki, ystävyys ja hellyys mahdollistavat toimeliaan tytön ominaisuuksien kehityksen. Toimeliainkaan tyttö ei pärjää yksin, eivätkä toimeliaan tytön ominaisuudet kehity tyhjiössä yhteisöstä tai yhteiskunnasta irrallaan.

Toimeliaan tytön ihanteen tarkastelua suhteessa ystävyteen ja yhteisöön voisi syventää tutustumalla suurempaan määrään teoksia. Erityisen kiinnostavaa olisi tarkastella teoksia, joissa perhemalli ei ole niin perinteinen kuin *Prinsessa Pikkiriikissä*. Pikkiriikin perhe ja yhteisö edustavat heteronormatiivista keskiluokkanormia. Hahmot ovat valkoihoisia ja vammattomia ja perhe muodoltaan ydinperhe.

Varsinkin 2020-luvulla julkaistussa suomenkielisessä lastenkirjallisuudessa on erilaisia perhemuotoja edustettuna koko ajan monimuotoisemmin (Lindstrom, 2024,35), joten sieltä voisi löytyä myös monimuotoista näyttämölle sovitettavaa. Kaikkein myydyimmässä suomenkielisessä lastenkirjallisuudessa perheiden monimuotoisuuden representaatioissa on kuitenkin yhä mainittavia puutteita (Malminiemi, 2021, 28). Olisikin merkittävää nähdä normista poikkeavia perheitä ja yhteisöjä edustettuna turvallisina toimeliaan tytön kasvualustoina samaan tapaan kuin *Prinsessa Pikkiriikissä* kuvattu ydinperhe.

Mielestäni niin tyttöjen kuin keiden tahansa lasten itsemääräämisoikeudesta, omaäänisyydestä ja heidän vaikuttamismahdollisuuksistaan muistuttaminen lastenteatterissa on ensiarvoisen tärkeää. Tämän ohella lastenteatterissa on merkityksellistä viestiä lasten kanssa teatteriin saapuville aikuisille heidän roolistaan lapsen elämässä, sekä heidän mahdollisuuksistaan ja vastuustaan vaikuttaa lapsen kasvuympäristöön. Kun lapsella on ympärillään ystäviä ja aikuisia, jotka hyväksyvät tämän silloinkin, kun hän käyttäytyy itsepäisesti,

määräilevästi tai kiukuttelevasti, pääsevät myös toimeliaaseen tyttöyteen liitetyt positiiviset piirteet kehittymään turvallisesti.

Lasten tulee nähdä esimerkkejä siitä, että apua saa pyytää ja tukea tarvita – ja että on aikuisten velvollisuus tarjota niitä.

Lähteet

Aapola, S. 1992. Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. Teoksessa Lähteenmaa, J & Näre, S. (toim.) Letit liehumaan: tyttökuultuuri murroksessa. Tampere: Tammerpaino, 83-102.

Laine, E. 2023. Tyttö tutkimuksella kohti sukupuolisensitiivistä sosiaalityötä. Sosnet. Sosiaalityön tiedeblogi. Viitattu: 26.3.2025.
<https://sosiaalityontiedeblogi.home.blog/2023/01/11/tyttotutkimuksella-kohti-sukupuolisensitiivista-sosiaalityota/>

Laukkanen, M. & Mulari, H. 2011. Tyttöjä mediassa, tyttöinä mediassa. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen S. (toim.) Entäs tytöt - johdatus tyttö tutkimukseen. Jyväskylä: Bookwell Oy, 173–212.

Lindstrom, A. 2024 Perheiden moninaisuus suomalaisissa lasten kirjoissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Kandidaatintutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa:
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202405236226>. (Viitattu: 25.3.2025)

Malminiemi, V. 2021. Perheiden monimuotoisuus lasten kuvakirjoissa - Millaiset perheiden representaatiot vallitsevat vuoden 2020 myydyimmissä lastenkirjoissa? Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kandidatyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: URN:NBN:fi:ju-202105313352.pdf (Viitattu: 3.2.2025)

Oinas, E. 2011. Tyttö tutkimuksen näkökulmia ruumiillisuuteen. Teoksessa Ojanen K., Mulari, H., & Aaltonen S. (toim.) Entäs tytöt – Johdatus tyttö tutkimukseen. Jyväskylä: Bookwell Oy, 9-43.

Ojajärvi, J. & Steinby, L. (toim.) 2008. Minä ja markkinavoimat: yksilö, kulttuuri ja yhteiskunta uusliberalismin valtakaudella. Helsinki: Avain.

Ojanen, K. 2011. Katsaus tyttö tutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen S. (toim.) Entäs tytöt – Johdatus tyttö tutkimukseen. Jyväskylä: Bookwell Oy, 9-43.

Oulun teatteri: <https://oulunteatteri.fi/tietoa-meista/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnitelma/>

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY

Tormulainen, A. 2012 Tyttöenergialla kasvaneet: Post-feministisen populaarikulttuuri-ilmion yhdessä muistellut merkitykset. Helsinki: Unigrafia.

Tuohimaa, R. 2022. Media osana lapsen maailmankuvan rakentumista. Karelia-ammattikorkeakoulu. Medianomi (AMK). Opinnäyte. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022112223519> (Viitattu:

Tuomaala, E. "Hieno, pieni kiekura, sureksi en tahdo ma": aikuisuuden kuvaaminen Peppi Pitkätossu -lastenromaaneissa. Jyväskylän Yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Musiikin taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Kandityö. PDF-dokumentti. Saatavissa: [URN:NBN:fi:jyu-202102041438.pdf](https://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202102041438.pdf) (Viitattu: 13.3.2025)

Pöyhönen, M. 2021. Prinsessa Pikiriikki – kaikkien tuhmuroijien sankari. Turku: TEHDAS teatteri.

Österlund, M. 2011. Kaunokirjallisuuden tyttölaboratorio. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen S. (toim.) Entäs tytöt- johdatus tyttötutkimukseen. Jyväskylä: Bookwell Oy, 213–248